

психол. наук : спец. 19.00.04 «Медицинская психология» / Н.Г. Гаранян. – Москва, 2011. – 42 с.

2. Завада Т. Ю. Теоретичний аналіз перфекціонізму як психологічного феномена // Проблеми сучасної психології: зб. наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – 2012. – 378 с.

3. Золотарева А. А. Диагностика индивидуальных различий перфекционизма личности: автореф. дис. на соискание учен. степени доктора психол. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / А. А. Золотарева. – М. – 2012. – 25 с.

4. Шебанова В. І. Теоретичний – аналіз копінг поведінки у сучасних наукових дослідженнях // актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. Збірник наукових праць. – Херсон : ХНТУ, 2010. – №2(3). – 267 с.

Лісова Л.І.

студентка;

Коваленко В.В.

старший викладач,

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ХАРАКТЕР ЗВ'ЯЗКУ ЛОКУСУ КОНТРОЛЮ З ВИБОРОМ КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ОСОБИСТІСТЮ В ПЕРІОД РАННЬОЇ ЗРІЛОСТІ

Психологія особистості в її сучасному вигляді займається вивченням індивіда як суб'єкта соціальних відносин та свідомої діяльності. В рамках нашої роботи проблематикою дослідження було обрано таку інтегральну характеристику особистості як суб'єктивний контроль (когнітивна орієнтація). Рівень суб'єктивного контролю (локус контролю) особистості пов'язаний з індивідуальною оцінкою власної відповідальності та керуючої ролі над різноманітними, часто складними життєвими ситуаціями. У випадках переживання кризових станів людина демонструє набір копінг-стратегій, долаючої поведінки, яка спрямована на урегулювання небажаних життєвих умов. Нас цікавитиме наявність

зв'язку між суб'єктивним контролем особистості (локусом контролю) та типами долаючої поведінки (копінг-стратегіями).

Соціальна ситуація, в якому живе наше суспільство, обумовлює постійне пришвидшення темпу життя та переживання кризових умов. Такий стан справ робить актуальним дослідження копінг-стратегій поведінки як реакцію на зростання емоційного напруження. Та поряд із цим, необхідність переосмислення надзвичайно великого обсягу інформації, переживання значної кількості подій вимагає від психіки людини виконувати свої функції чи не на межі власних можливостей, залучаючи до активної роботи когнітивну сферу. Сучасний світ щоденно ставить перед особистістю питання про особисту відповідальність за ті чи інші ситуації власного і суспільного життя, що прямо пов'язане з питанням локусу контролю як рівня суб'єктивного контролю особистості. Тенденції щодо розвитку нашого суспільства дають нам можливість впевнено прогнозувати інтенсивніший та більш насичений стиль життя у майбутньому, тому актуальність вивчення копінг-стратегій з локусом контролю особистості є значною зараз та лише зростатиме надалі.

Термін «Локус контролю» був введений соціальним психологом Дж. Роттером у 1954 році. Локусом контролю вважають зону свідомості, в рамках якої людина здатна визначати причинно-наслідкові зв'язки подій власного життя [6]. Особистість, яка, пояснюючи підсумки власних досягнень чи невдач, посилається на свою діяльність чи бездіяльність, на власні риси характеру, навички та уміння, Дж. Роттер назвав інтерналом – особистістю з внутрішнім локусом контролю. У протиположному типу, особистість, яка у всіх наслідках своєї життєдіяльності бачить генералізований вплив лише зовнішніх обставин, була іменована екстерналом – особистістю з зовнішнім локусом контролю. Проаналізувавши теоретичні джерела, можемо виділити ряд концепцій, які по-різному трактують дану психологічну категорію:

1. Локус контролю як суб'єктивна оцінка об'єму особистісного контролю, яким володіє людина, над подіями життя (Д. Майерс; Дж. Фарес);

2. Локус контролю як зона свідомості, в рамках якої людина здатна визначати причинно-наслідкові зв'язки подій власного життя (Г. Джерольд, Ф. Макрго, Д. Майерс);

3. Локус контролю як передумова формування типів соціального характеру (О. Конт, Р. Мертон, Д. Рісмен);

4. Локус контролю як схильність індивіда атрибуувати відповідальність за успіхи і невдачі власної активності або зовнішнім обставинам, або розглядати їх як власні досягнення чи помилки (Є.Ф. Бажина, С.А. Голинкіна, В.О. Ільїн, М.Ю. Кондратьєв, С.К. Нартова-Бочавер);

5. Локус контролю як особлива форма прояву та організації активного ставлення людини до самої себе як до суб'єкта власних відносин з дійсністю (В.О. Лабунська, Щербакова Т.М.);

6. Локус контролю як фактор впливу на метакогнітивний досвід, що обумовлює пізнавальну діяльність (Л.В. Виноградова, М.О. Холодна).

Що ж до поняття «копінг-стратегії», то у його сучасному розумінні пов'язують з роботами таких видатних психологів як Р. Лазарус та С. Фолькман. Проте, необхідно зазначити, що вперше цей термін з'являється у психологічній літературі завдяки роботі Л. Мерфі (1962 рік). Копінг-поведінку розглядають як поведінкові та когнітивні зусилля, які застосовуються індивідами для подолання специфічних вимог, що виникають в ситуаціях взаємодії людини і середовища (Р. Лазарус, Д. Льюїс С. Фолькман, Дж. Фрейденберг). Багато видатних вчених зробили свій внесок в розвиток даного поняття, трактуючи його відповідного до власного розуміння та власних досліджень, а саме:

1. Копінг-поведінка – будь-яка поведінка, що спрямована на пристосування (адаптацію) до незвичних обставин (А. Маслоу, С.Норман, Д. Ендлер, М. Паркер);

2. Долаюча поведінка – така, що демонструє людина в період стресу (Г. Джерольд, М. Селігман, Г. Сельє, М. Перре, М. Райхертс, Ф. Розенцвейг);

3. Копінг-стратегії – певна поведінка, яку людина використовує для подолання існуючої ситуації, щоб зберегти психічне здоров'я та взаємодіяти з оточуючим світом (Ю.А. Александроський, Г.С Нікіфоров, В.І. Петрушин);

4. В широкому сенсі поняття «coping» включає в себе всі види взаємодії суб'єкта з задачами зовнішнього чи внутрішнього характеру (Є.П. Ільїн, С.К. Нартова-Бочавер, А.А. Реан та ін.);

5. Копінг-стратегії як свідомий варіант механізмів психологічного захисту (Л.В. Мазурова, Л.Ю. Суботіна).

Результати та висновки. Проаналізувавши теоретичні джерела, виділивши відмінності поглядів різних вчених та особливості семантичного простору даних психологічних категорій, нам вдалось сформулювати певні припущення. Концептуальною гіпотезою

дослідження стало твердження, що локус контролю особистості пов'язаний з вибором копінг-стратегії поведінки. Ми провели емпіричне дослідження на вибірці обсягом 75 осіб, віком від 28 до 32 років, в якій рівномірно були представлені особи жіночої та чоловічої статі. Цей віковий період характеризує переживання кризи 30 років, що вимагає активного використання копінг-стратегій поведінки, що дає змогу діагностувати їх в активній фазі. Для перевірки гіпотез нами було використано три методики: «Когнітивна орієнтація. Локус контролю Дж. Роттера» (методика також дозволяє говорити про когнітивні стилі особистості); «Копінг-тест Лазаруса» та «Індикатор копінг-стратегій» Дж. Амірхана (спрямовані на діагностику домінуючих копінг-стратегій особистості). Застосувавши статистичний аналіз (коефіцієнт кореляції Пірсона) нами було встановлені наступні результати.

Таблиця

Результати дослідження зв'язку локусу контролю особистості з вибором копінг-стратегій поведінки

«Когнітивна орієнтація. Локус контролю Дж. Роттера»	Копінг-стратегії поведінки			
	«Копінг-тест Лазаруса»			Індикатор копінг-стратегій» Дж. Амірхана
	Втеча-уникання	Прийняття відповідальності	Самоконтроль	Стратегія уникання
Екстернальний	0,843**	-0,788**	-0,627**	0,786**
Інтернальний	-0,843**	0,788**	0,627**	-0,786**

*Примітка: ** – статистично значуща кореляція на рівні $p \leq 0,01$*

Отримані результати говорять про позитивний кореляційний зв'язок між інтернальним локусом контролю та копінг-стратегіями «прийняття відповідальності» та «самоконтроль» та негативну кореляцію інтернального локусу контролю з копінг-стратегією «втеча-уникання» та «стратегія уникання». Прямо протилежна кореляція відповідно до екстернального локусу контролю: екстернальний локус контролю позитивно корелює з копінг-стратегією «втеча-уникання» та «стратегія уникання», негативно корелює з копінг-стратегіями «прийняття відповідальності» та «самоконтроль». Ці результати повністю підтверджують вихідну гіпотезу. Відповідно до отриманих даних, ми можемо говорити про те, що особистості з інтернальним локусом контролю обиратимуть більш конструктивні копінг-стратегії, що

пов'язані з самоконтролем та прийняттям відповідальності особистості на себе. Дані показники не є суперечливими і емпірично підтверджують існуючі теоретичні відомості. Що ж до особистостей з екстернальним локусом контролю, то в кризовій ситуації вони обиратимуть копінг-стратегії, пов'язані з униканням травмуючої ситуації. Цей висновок має практичне значення в психологічному консультуванні, метою якого буде переорієнтування локусу контролю особистості з екстернального на інтернальний, що дасть змогу обирати ефективніші копінг-стратегії, які дозволять людині більш продуктивно взаємодіяти з кризовою життєвою ситуацією (зокрема кризою 30 років). Перспективою дослідження можемо вважати перевірку зазначених гіпотез на вибірці іншої вікової категорії.

Список використаних джерел:

1. Адлер А. Понять природу человека/ А. Адлер. – СПб.: Академический проект, 1997. – 256 с.
2. Анцыферова Л.И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита/ Л.И. Анцыферова// Психологический журнал. – 1994. – Т.15. – № 1. – С.3-18.
3. Джерольд Г. Управление стрессом. 7-е изд./ Г. Джерольд. – СПб.: Питер, 2002. – 496 с.
4. Лазарус А. Краткосрочная мультимодальная психотерапия/ А. Лазарус. – СПб.: Речь, 2001. – 256 с.
5. Мишел У. Теория межличностных отношений и когнитивные теории личности/ У. Мишел, Г Салливан, Дж. Роттер. – М.: Прайм-Еврознак, 2007. – 128 с.
6. Нартова-Бочавер С.К. «Coping behavior» в системе понятий психологии личности/С.К. Нартова-Бочавер// Психологический журнал. – 1997. – № 5. – С. 20-31.